

Kulturní instituce v dikci AHMP a předarchivní péče – mezi normou a praxí

/ Jan Schwaller /

Úvod

V tomto příspěvku se pokusím zachytit stav předarchivní péče u kulturních institucí, především divadel, které spadají do péče Archivu hlavního města Prahy (dále jen AHMP). Mezi těmito subjekty vznikla v uplynulém období zajímavá situace. Vlivem různých transformačních procesů se část těchto organizací dostala do kategorie soukromoprávních původců. AHMP, konkrétně oddělení fondů městských podniků, institucí a fyzických osob, se snaží, aby dokumenty vysoké historické a kulturní hodnoty, přešly v co největší možné míře do správy výše uvedeného oddělení v rámci AHMP. Pokud to z provozních důvodů nelze, je snahou získat tyto alespoň ve formě digitální. Postup získání těchto dokumentů je nutný v široké spolupráci s pracovníky těchto organizací, které je třeba neustále přesvědčovat o poslání a funkci archivu. Cílem příspěvku je představit práci oddělení fondů městských podniků, institucí a fyzických osob v této oblasti za období posledních cca 8 let. Stěžejní období, které je sledováno o mnoho více, je časový úsek po roce 2005, respektive po nabytí platnosti novely zákona číslo 499/2004 Sb., jak vyplývá z pozdějších změn.

Stav po 1. 1. 2005 v oddělení fondů městských podniků, institucí a fyzických osob

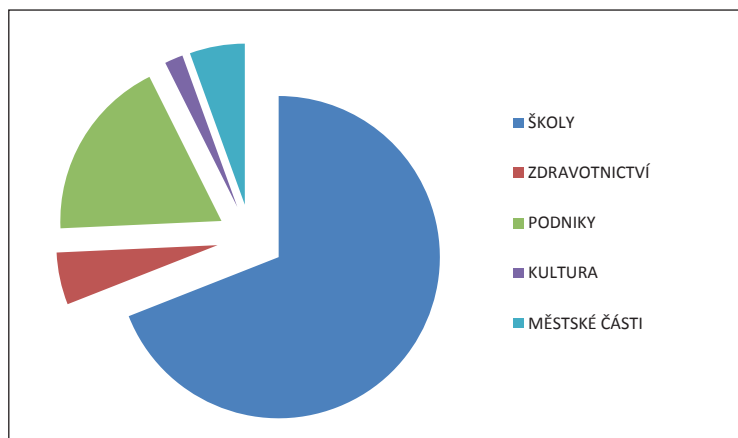
Nový archivní zákon, který vstoupil v platnost 1. ledna 2005, přinesl některé nové skutečnosti, na které musely reagovat zejména paměťové instituce, Archiv hlavního města Prahy nevyjímaje. V průběhu cca šesti let prošla výše zmíněná legislativa velmi překotným vývojem. V roce 2007 na 12. celostátní konferenci archivářů České republiky ve dnech 2. až 4. května v Děčíně, které proběhlo na téma spisová služba a předarchivní péče, jsem si dovilil popsat legislativní změny roku 2005 a postavení Archivu

hlavního města Prahy, především pak, jaký vliv měla tato legislativní úprava na výkon předarchivní péče pro Archiv hlavního města Prahy jako instituci, jak se proměnila struktura jeho původců a v neposlední řadě, jak byli tito původci informováni a jaký jim byl poskytnut v této souvislosti ze strany AHMP servis. Dále je nutné se zmínit, i když jen okrajově, i o změně postavení AHMP v síti archivů ČR a definování tohoto postavení vůči dvěma nejbližším archivům, tj. Národnímu archivu a Státnímu oblastnímu archivu v Praze, a to zejména v již zmíněné předarchivní péči.¹

Právě změněný přístup k předarchivní péči a spisové službě měl za následek několik skutečností:

1. Došlo k celkem výrazné změně ve složení původců obhospodařovaných institucí. Z celkového počtu původců, kteří spadali před 1. 1. 2005 pod Archiv hlavního města Prahy, bylo cca 57 % škol, 4 % justičních organizací (soudy, notáři), 1 % finančních organizací (finanční úřady), 1 % celních úřadů, 4 % zdravotnických organizací, 27 % podniků, 3 % kulturních organizací a cca 5 % tvořily úřady jednotlivých městských částí. Stav po 1. 1. 2005 – je takovýto: školy 70 %, zdravotnické organizace 4 %, podniky 18 %, kulturní zařízení 2 % a úřady jednotlivých městských částí cca 6 %.
2. Výkon spisové služby, který byl nově rozveden v samostatné normě. Rozdělení původců vzhledem k povinnostem při výkonu spisové služby vedlo k tomu, že bylo v oddělení fondů městských podniků, institucí a fyzických osob přistoupeno k přímé a aktivní spolupráci s původci.

1. Graf: Poměr zastoupení typů institucí v rámci předarchivní péče AHMP

V první fázi se jednalo zejména o nejpočetnější skupinu, kterou byly školy. V níže uvedeném grafu si to můžeme znázornit plasticky.

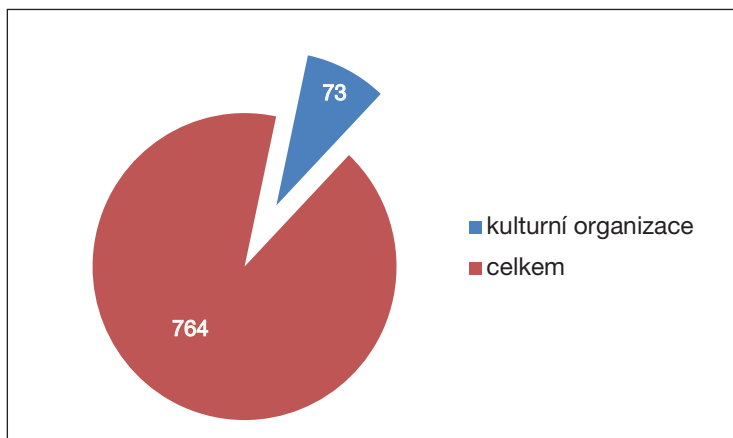
Jak je patrné, jsou kulturní instituce zastoupeny relativně málo. O to větší je jejich význam z hlediska uchovávaných dokumentů, které jsou z hlediska dlouhodobého uchování a archivace zastoupeny početněji než u institucí ostatních. Pro lepší vysvětlení výše uvedeného grafu přikládám ještě tabulku, která udává počet těchto institucí.

1. Tabulka: Typy a počty institucí v předarchivní péči AHMP po 1.1.2005

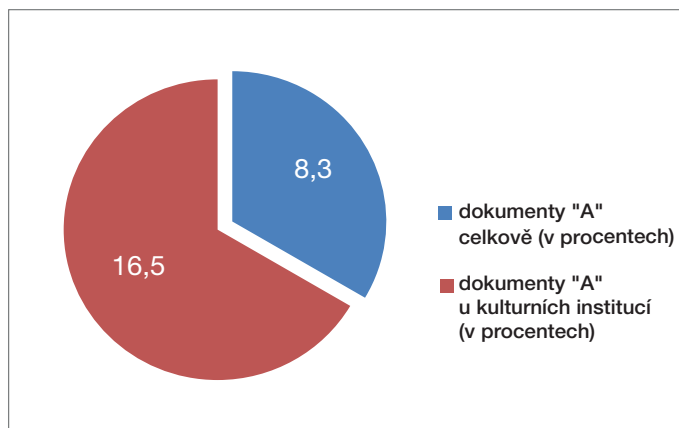
Školy	Zdravotnictví	Podniky	Kultura	Městské Části
711	54	189	29	57

V následujících grafech je dále patrný význam tzv. kulturních institucí z hlediska dokumentů, které byly za sledované období převzaty do péče oddělení fondů městských podniků, institucí a fyzických osob. Poměr zastoupení dokumentů typu „A“ je u kulturních institucí více než dvojnásobný oproti institucím zbylým. Tato skutečnost je znázorněna v samostatném grafu.

2. Graf: Přehled skartačních řízení oddělení fondů městských podniků, institucí a fyzických osob v letech 2003–2011

3. Graf: Podíl dokumentů typu „A“ u skartačních řízení tzv. kulturních institucí

Pod pojem kulturní instituce zařazují kromě divadel i velmi početnou skupinu dřívějších obvodních kulturních domů (OKD), dnes kulturních center jednotlivých městských částí, dále pak některé významné kulturní instituce na území hlavního města Prahy, jako jsou Pražská informační služba, Muzeum hlavního města Prahy, Městská knihovna, Galerie hlavního města Prahy, Obecní dům, Symfonický orchestr hlavního města Prahy FOK, Národní kulturní památka Vyšehrad, Hvězdárna a planetárium hlavního města Prahy, Kongresové centrum, Výstaviště Praha. Mezi tyto organizace zařazují i Zoologickou zahradu Praha a Botanickou zahradu Praha. Níže uvedená tabulka je proto pouze orientační. Zachycuje pouze ty původce, jejichž dokumenty jsou v oddělení fondů městských podniků, institucí a fyzických osob uloženy. Tento příspěvek ale zahrnuje i ty organizace, které jsou v dikci uvedeného oddělení, ale doposud v AHMP dokumenty uloženy nemají. Nejvýznamnější z nich je Divadlo na Vinohradech.

2. Tabulka: Přehled fondů tzv. kulturních institucí v oddělení fondů městských podniků, institucí a fyzických osob

Číslo listu NAD	Název archivního souboru	Časový rozsah
618	Malá loutková scéna v Bubenči	1930–1953
1088	Německé divadlo Praha	1927–1945
1090	Hudební divadlo v Karlíně	1954
1274	Divadlo Jiřího Wolкера	[1950]*–2001
1307	Divadlo Rokoko, Praha	(1917) 1957–1974
1620	Divadlo Labyrint	1945–1998
1698	Žižkovské divadlo Jára Cimrmana	1965–1998
1749	Divadlo Semafor	1960–2002
2288	Divadélko Rokoko	1917–1921
2343	Divadlo Solidarita	(1964) 1993–2004
2394	Divadlo Na zábradlí	1958–2005
2458	Studio Ypsilon	1963–2009
2556	Divadlo Minor	[1913]–[1995]
2602	Divadlo Spejbla a Hurvínka	1958–1989
1086	Obvodní kulturní dům Praha 4 – Braník	1954–1963
1523	Národní kulturní památka Vyšehrad	1970–1990
1621	Obvodní kulturní dům Praha 1	1954–1992
1697	Obvodní kulturní dům Praha 5	1984–1992
2255	Obvodní kulturní dům Praha 6	[1930]–[1990]
2550	Obvodní kulturní dům Praha 8	1988–1996
2623	Obvodní kulturní dům Vltavská, Praha 7	1964–2000
2601	Pražská informační služba	1985–2002
1981	Muzeum hlavního města Prahy	[1898]–[1920]
1445	Výstaviště Praha	(1891) 1949–2000
1083	Městská knihovna Praha	1891–2005
1624	Zoologická zahrada Praha	1931–2000
2395	Botanická zahrada hlavního města Prahy	[1980]–[2000]
1087	Obecní dům Praha	1960–[2005]

* hranaté závorky značí přibližný časový rozsah

Nastínění situace v Praze v období 2003–2011

Obecně má na starosti kulturu na území hlavního města Prahy Odbor kultury, zahraničních vztahů a cestovního ruchu. V jeho rámci proběhla v letech 2001–2004 tzv. první transformace pražských divadel. Důvodem této transformace byla, mimo jiné, následující snaha: „pro zachování stability pražské divadelní sítě schválilo hlavní město Praha cestu postupné transformace, kdy pro první etapu byly zvoleny takové formy a metody, při nichž zůstává zachován přímý vliv města na kvalitu veřejné služby. Město přijalo záměr stát se spoluzakladatelem – spolu se stávající příspěvkovou organizací – obecně prospěšných společností – divadel – a tím se stát garantem transformace po právní i ekonomické stránce. Protože stávající činnost divadel dosud zřizovaných hl. m. Prahou je poskytováním veřejné služby, přijalo ZHMP usnesením č. 35/35 ze dne 29. 11. 2001 záměr v 1. etapě transformace spoluzaložit se stávajícími příspěvkovými organizacemi Činoherní klub a Divadlo Archa obecně prospěšné společnosti téhož jména; tj. takové subjekty, které poskytují veřejnosti služby za předem stanovených a pro všechny uživatele stejných podmínek. Tímto postupem je jednoznačně deklarováno faktické pokračování činnosti příslušného divadla. Dochází k nejpřehlednějšímu převodu majetku ve vlastnictví hl. m. Prahy mezi o. p. s. a příspěvkovou organizací a po zrušení příspěvkové organizace, která stále zůstane uvedena v rejstříku o. p. s. vedeném Městským soudem v Praze jako spoluzakladatel, bude práva zakladatele vykonávat nadále pouze hl. m. Praha.² Dále pak je třeba upozornit na to, že „odlišná situace byla v případě divadla Semafor Praha, které je autorským divadlem Jiřího Suchého, je jeho vkladem do české kultury i do pražského divadelního života. Tomu je uzpůsoben i model transformace tohoto divadla. V tomto případě výše cit. usnesením ZHMP č. 35/35 hlavní město zcela akceptovalo návrh pana Suchého na založení společnosti s ručením omezeným jeho osobou s tím, že dříve přijaté zásady zajištění budoucí existence transformovaných subjektů, budou v modifikované formě realizovány i vůči tomuto podnikatelskému subjektu. To se týkalo jak záměru darovat majetek ve vlastnictví hl. m. Prahy, se kterým dosud hospodařila příspěvková organizace divadlo Semafor novému subjektu (především předměty divadelních výprav), tak i uzavření grantové smlouvy o poskytnutí finančního příspěvku na čtyři roky ve výši cca 100 % současného neinvestičního příspěvku v jednotlivých letech trvání smlouvy. Stejně tak jako u příspěvkových organizací Činoherní klub Praha a Divadlo Archa Praha, je i v případě příspěvkové organizace divadlo Semafor Praha cit. usnesením ZHMP č. 35/35 ve znění usnesení ZHMP č. 48/07 ze dne 17. 10. 2002 schválen záměr zrušit tuto organizaci do 6 měsíců od založení nového právního subjektu, nejpozději do 31. 12. 2003.⁴³ Uvedená transformace byla zakončena v roce 2004 a její závěrečné shrnutí ze strany MHMP bylo toto: „Na veřejném semináři, jehož pořadatelem bylo hl. m. Praha, k transformaci divadel zřizovaných hl. m. Prahou, který

se konal dne 2. 6. 2004 v Městské knihovně v Praze, se zástupci všech 4 transformovaných subjektů shodli, že podmínky pro 1. etapu transformace byly nastaveny dobře, největší výhodou transformovaného divadla oproti příspěvkové organizaci je, že může s grantem hospodařit pružněji a svobodněji. Zvýšila se odpovědnost statutárních orgánů transformovaných subjektů za jejich činnost. Město tak již neřeší, a řešit ani nemůže, vnitřní, zejména personální záležitosti. Jako optimální se jeví především forma obecně prospěšné společnosti, která je povinná veškerý zisk použít na poskytování obecně prospěšných služeb, pro které byla založena a nesmí jej použít ve prospěch zakladatelů či členů jejích orgánů. V případě společnosti s ručením omezeným bylo konstatováno, že výhodou tohoto subjektu je značná flexibilita a průhledné hospodaření, nicméně, přestože tato obchodní společnost nemusí být založena za účelem podnikání, zůstává zde psychologický moment, který může být nevýhodou při získávání sponzorů. Velmi podstatnou stránkou při hodnocení této etapy transformace příspěvkových organizací se stal i fakt, že veřejnost při své návštěvě „ztransformovaných“ divadel nepoznala žádnou změnu, která by se negativně odrazila v činnosti uvedených scén.⁴ Jen pro shrnutí tedy, uvedená transformace se týkala divadel Semafor, Archa a Činoherního klubu.

Druhá vlna transformací měla být nastartována v roce 2008 s příchodem nového radního pro kulturu pana Ing. Milana Richtera. Proti uvedené transformaci, která se měla týkat Studia Ypsilon, Divadla v Dlouhé, Divadla Na zábradlí, Divadla Spejbla a Hurvínka, Divadla pod Palmovkou, Hudebního divadla v Karlíně, Městských divadel pražských a Švandova divadla se nakonec zvedla vlna nesouhlasu.⁵ Netransformovat se a zůstat jako příspěvkové organizace mělo nadále zůstat Divadlo na Vinohradech, které má výsostnou funkci tzv. Metropolitního divadla, divadlo Minor a Symfonický orchestr FOK. Další vývoj byl ten, že tato tzv. druhá vlna transformací prozatím neproběhla.

*Archiv hlavního města Prahy, Oddělení fondů městských podniků
a jednotlivé kulturní instituce v rámci předarchivní péče*

Obecná koncepce oddělení fondů městských podniků, institucí a fyzických osob tak, jak byla nastolena po roce 2003, respektive 2005 platí i pro tzv. kulturní instituce. Vzhledem k jejich významu z hlediska dokumentů to platí dvojnásob. Charakter a podoba nové archivní legislativy vedly k tomu, že bylo rozhodnuto o nastalých skutečnostech informovat tyto původce hromadným upozorňujícím dopisem. Dále byly webové stránky Archivu hlavního města Prahy rozšířeny o část, která se zabývala přímo novým archivním zákonem a vyhláškou o spisové službě. Zde je třeba podotknout, že jsou zde umístěny i odkazy oddělení fondů novodobé správy, které zajišťuje předarchivní péči

a výkon spisové služby v rámci vlastního Magistrátu hlavního města Prahy a úřadů jednotlivých městských částí. Na stránky, které patří oddělení fondů městských podniků, institucí a fyzických osob, byly umístěny základní informace o nové archivní legislativě a kontakty. Důležitým prvkem bylo vypracování vzorových spisových a skartačních řádů a plánů, které si jednotliví původci, podle charakteru své organizace, mohou z webových stránek Archivu hlavního města Prahy stáhnout a následně upravit a upřesnit. Nutnost informovat původce patřící pod dohled oddělení fondů městských podniků, institucí a fyzických osob Archivu hlavního města Prahy nás přiměla k tomu, že jsme se současně pokusili zmapovat stav spisoven jednotlivých původců a případně stáhnout do archivu dokumenty, které zde již měly být uloženy. Dalším krokem k aktivní prezentaci nové archivní legislativy bylo vydání publikace pro organizace tzv. kulturního typu, která od základů přibližuje problematiku spisové služby, komentuje nový archivní zákon a obsahuje vzorové spisové a skartační řády a plány. Posledním krokem, ke kterému jsme v oddělení přistoupili, bylo přímé seznamování našich původců s novou archivní legislativou formou, která sice byla nazvána školením, ale de facto se v nejednom případě stala diskusí nad stavem a vývojem spisové služby.

Novela archivního zákona č. 499/2004 Sb., která vstoupila v platnost k 1. 1. 2005 nastolila některé problematické záležitosti. Jak je patrné z výše uvedeného textu, měla tzv. první vlna transformace pražských divadel, a nejen jich, vliv i na předarchivní péči. Řada původců rázem spadla do kategorie původců soukromoprávních. Tím pádem vliv na výkon předarchivní péče u nich byl do jisté míry značně ztížen.

Další řádky budou proto o tom, do jaké míry se oddělení fondů městských podniků, institucí a fyzických osob s tímto stavem vyrovnalo a vyrovnává. V tomto případě je ale nedůležité, do jaké skupiny původců taková kulturní organizace spadá. Problémy jsou velmi podobné. Organizace jsou zvoleny pouze výběrově, zejména ty, na kterých je možno nejlépe demonstrovat některé obecné problémy.

Do období bezprostředně předcházejícímu, to znamená do konce 90. let 20. století, spadá záchrana významného divadelního fondu – **Divadla Labyrint**. Jeho součástí jsou zejména dokumenty bývalého Realistického divadla od roku 1945. Doslova v hodině dvanácté bylo zabráněno ztrátě zejména uměleckého archivu tohoto divadla, to znamená téměř 10 000 kusů fotografií, dramaturgických plánů a podobně, které jsou dodnes významným pramenem k dějinám kultury, nejen, na území hlavního města Prahy.

Divadla zařazená do první vlny transformace, to znamená **Činoherní klub, Divadlo Archa a Divadlo Semafor** byla průběžně oslovována v letech 2001–2004. Z těchto institucí, bohužel, nepřišla žádná reakce a veškeré cenné dokumenty typu „A“ zůstaly v těchto institucích. Nejhorší stav nastal u divadla Semafor, které již bylo připraveno k předání nejcennějších dokumentů, zejména pak téměř celého uměleckého archivu, ale srpnové povodně roku 2002 tyto plány úplně zhatily. Uložení v suterénních prostorech karlínského divadla se ukázalo jako fatální. Zbyl pouze ekonomický úsek, kde historická hodnota dokumentů byla samozřejmě nižší.

V mezidobí let 2003–2007 docházelo samozřejmě i k transformaci řady významných, nejen, kulturních institucí. Nejdůležitějšími akcemi byla změna právního statusu organizace **Obecní dům Praha**, která se změnila na akciovou společnost se stoprocentní účastí hlavního města Prahy. V rámci tohoto procesu byla získána do Archivu hlavního města Prahy řada cenných dokumentů, zejména pak dokumenty bývalého Pražského kulturního střediska, dokumenty samotného Obecního domu apod. V listopadu 2001 zanikl městský podnik **Výstaviště Praha**. Archiv hlavního města samozřejmě u tohoto podniku průběžně prováděl předarchivní péči, jako i u jeho předchůdce Parku oddechu Julia Fučíka. V současné době vlastní oddělení fondů městských podniků, institucí a fyzických osob významný konvolut dokumentů obou těchto subjektů v celkovém objemu kolem 40 bm.

Městská knihovna Praha, která po dlouhou dobu uchovávala své nejcenější dokumenty od svého založení, začala velmi výrazně spolupracovat s Archivem hlavního města Prahy, zejména pak na tvorbě vlastních interních norem, týkajících se spisové služby. V rámci spolupráce bylo předáno velké množství významných dokumentů. Některé v listinné podobě, jiné v digitální nebo také v obou formách.

Prozatím pouze v digitální podobě se uskutečnilo předání uměleckého archivu se podařilo u **Studia Ypsilon**. Více jak 60 GB dokumentů, zejména fotografií představení, ale i běžného života, je bezpečně uloženo v elektronické podobě v rámci sítí Archivu hlavního města Prahy.

Divadlo Spejbla a Hurvínka, zejména pak jeho umělecký archiv, který čítá více než 50 velkých beden, je v současné době taktéž převáděn do nepapírové podoby a průběžně ukládán na serverech Archivu hlavního města Prahy.

Soustavná snaha spolupracovat s tzv. kulturními institucemi na záchraně těch nejcenějších dokumentů z jejich činnosti se prozatím mívá účinkem u Divadla na Vinohradech, u Městských divadel pražských

a dalších. Na poli předarchivní péče je zde ze strany oddělení fondů městských podniků, institucí a fyzických osob vykonávána soustavná činnost. Zde mi dovoluji krátké zamyšlení. Jak už to v podobných případech bývá, je norma věcí jednou a praxe věcí druhou. Jako již několikrát v minulosti se i dnes pracovníci Archivu hlavního města Prahy, oddělení fondů městských podniků, institucí a fyzických osob zaměřili na co nejdětajnější, ale při tom nejsrozumitelnější a nejjednodušší informování všech našich původců. Přesněji řečeno těch, kteří o záležitosti spisové služby mají zájem, ať už povinně úřední nebo i opravdový. Nejednoznačnost i jistá překotnost vytváření některých norem přešla často, místo školení, v odborné, ale i praktické debaty.

Závěr

Snaha zachytit vývoj předarchivní péče na poli tzv. kulturních institucí na území hlavního města Prahy byla hlavní snahou autora. Dále jsem se snažil zdokumentovat to, jak uvedené probíhalo v relativně krátkém časovém úseku 8–10 let. Toto období bylo ale naplněno řadou změn. Transformace uvedených organizací, nová legislativa vztahující se k předarchivní péči a v poslední a důležité řadě mnoho lidí a osobností, jejichž představy o poslání archivu obecně bylo třeba překonat, bylo hlavním leitmotivem tohoto příspěvku.

-
- 1 Schwaller, Jan: Aplikace nové archivní legislativy u původců Archivu hlavního města Prahy. In: Zpravodaj pobočky ČIS při Národním archivu 50, 2008 (sborník z 12. celostátní konference archivářů České republiky, Děčín 2007), s. 99–104.
 - 2 Viz http://kultura.praha-mesto.cz/67165_Zprava-o-postupu-transformace-divadel-zrizovanych-hlavnim-mestem-Prahou (veškeré webové odkazy jsou citovány k datu: 29. 12. 2011)
 - 3 Tamtéž.
 - 4 Tamtéž.
 - 5 Viz http://www.praha.eu/jnp/cz/home/magistrat/tiskovy_servis/archiv_tiskovych_zprav/transformaci_divadla_nezaniknou_jen.html.